

POPIERIAUS IR KARTONO GAMINIŲ RENTABILUMO KĖLIMO REZERVAI LIETUVOS TSR CELIULIOZĖS-POPIERIAUS PRAMONĖJE

B. KILIUS

Šio darbo tikslas konkrečios medžiagos ir gamybos ekonominių rodiklių pagrindu išnagrinėti popieriaus ir kartono gaminių savikainos būklę celiuliozės-popieriaus pramonės įmonėse ir atskleisti kai kuriuos gamyboje glūdinčius rezervus produkcijos savikainai mažinti ir rentabilumui kelti.

Analizuojant šios pramonės šakos įmonių ekonominius rodiklius, pasinaudota Grigiškių bandomojo popieriaus kombinato, Klaipėdos celiuliozės-popieriaus kombinato, J. Janonio vardo ir N. Verkių popieriaus, Pabradės kartono ir N. Vilnios kartonažo fabrikų pastarųjų ketverių metų (1960, 1961, 1962 ir 1963) metinių apyskaitų ir gamybinių-finansinių planų duomenimis. Atskirais atvejais panaudoti ir ankstesnių (1957 m.) apyskaitų duomenys.

Ekonominių rodiklių palyginimui panaudoti taip pat analoginiai duomenys, gauti iš Latvijos TSR Rygos popieriaus gaminių kombinato, Slokos celiuliozės-popieriaus kombinato, Jaunciemės ir Līgatnės popieriaus fabriku, Estijos TSR Talino celiuliozės-popieriaus kombinato, Kaliningrado celiuliozės-popieriaus kombinatų Nr. 1 ir Nr. 2, Sovietų ir Nemansko celiuliozės-popieriaus kombinatų ir Znamensko popieriaus fabriko (1962 m. apyskaitų duomenys).

* * *

Respublikos celiuliozės-popieriaus pramonė, be celiuliozės, popieriaus ir kartono, gamina gamybines, kultūrinės, buitinės ir ūkinės paskirties popieriaus ir kartono gaminius. Jų lyginamasis svoris šios pramonės bendroje produkcijoje 1962 m. sudarė apie 27%¹.

Celiuliozės-popieriaus pramonė įmonių skaičiumi negausi. Ją sudaro 6 įmonės, iš kurių daugiausia popieriaus ir kartono gaminių išleidžia Grigiškių BPK ir J. Janonio v. popieriaus fabrikas — 68% gaminių bendrosios produkcijos, gaminamos visose šios pramonės įmonėse.

Grigiškių BPK išleidžia gamybines, kultūrinės, buitinės ir ūkinės paskirties gaminius (aksominį popierių, filtrines medžiagas cigaretėms, teltaipo popierių, aplankus, albumus, apmušalus ir kt.), J. Janonio v. popieriaus fabrikas — daugiausia kultūrinius gaminius (sąsiuvinius, bloknotus, vokus, albumus ir kt.). N. Vilnios kartonažo fabrikas specializuojasi gofruoto kartono gamyboje. Kitos įmonės išleidžia šių gaminių palyginti nedaug ir labai ribotą asortimentą.

¹ Lietuvos TSR Celiuliozės-popieriaus pramonės įmonių 1962 m. metinių buhalterinių apyskaitų duomenimis.

Beveik visa šių gaminių gamyba sukoncentruota celiuliozės-popieriaus pramonės įmonėse, kurios išleidžia daugiau kaip 80% visų gaminių, gaminamų respublikoje. Likusią dalį išleidžia Valstybinio spaudos komiteto „Giedros“ litografijos ir popieriaus gaminių fabrikas ir buv. LŪT įvairių pramonės šakų „Darbo“ popieriaus gaminių ir kartonažo fabrikas.

Celiuliozės-popieriaus įmonėse tiek pusfabrikačių (celiuliozės, medienos masės ir kt.), popieriaus ir kartono gamyba, tiek gaminių gamyba iš popieriaus ir kartono laikoma pagrindine. Tarp vienos ir kitos gamybos vienoje ir toje pačioje įmonėje bendras ryšys yra tik toks, kad šių gaminių gamybai naudojama ne pirktinė žaliava, o popierius ir kartonas, pagamintas tose pačiose įmonėse, kaip pusfabrikatis tolesniam pramoniniam perdirbimui. Tik tuo popieriaus ir kartono gaminių gamyba celiuliozės-popieriaus įmonėse skiriasi nuo savarankiškų įmonių, gaminančių tuos pačius arba panašius gaminius iš pirktinės žaliavos (popieriaus ir kartono).

Kadangi visos respublikos įmonės gamina skirtingus ir nepalyginamus gaminius, atskirų gaminių ekonominius rodiklius įdomu palyginti su atitinkamais Latvijos TSR, Estijos TSR ir Kaliningrado srities pramonės įmonių ekonominiais rodikliais.

1 lentelė

Kai kurių popieriaus ir kartono gaminių vieneto savikaina atskirose įmonėse 1962 metais*

Gaminių pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pilnoji savikaina rub. ir kap.	Gaminių pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pilnoji savikaina rub. ir kap.
Gofruotas kartonas		Bloknotai art. 621	
N. Vilnios kartonažo fabrikas ..	154,49	J. Janonio v. popieriaus f-kas ..	74,28
Talino CPK	130,69	Sovietsko CPK	59,85
Rygos popieriaus gaminių k-tas	176,36	Bloknotai art. 639	
Aksominis popierius		J. Janonio v. popieriaus f-kas ..	125,54
Grigiškių BPK	628,06	Jauciemės popieriaus f-kas	112,00
Nemansko CPK	683,97	Rygos popieriaus gaminių k-tas	110,00
Papkės sąsiuviniai art. 2408		Apmušalai visų rūšių	
Grigiškių BPK	49,93	Grigiškių BPK	341,23
Rygos popieriaus gaminių k-tas	34,00	Talino CPK	142,64
Papkės popieriui art. 2290		Kaliningrado CPK Nr. 1	267,16
Grigiškių BPK	60,45	Užrašų knygelė art. 809	
Jaunciemės popieriaus f-kas	40,00	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	109,07
Mokykliniai sąsiuviniai art. 1080		Rygos popieriaus gaminių k-tas	90,00
J. Janonio v. popieriaus f-kas ..	12,59	Kanceliarinės knygos art. 981	
Ligatnės popieriaus fabrikas ..	15,24	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	280,37
Bendrieji sąsiuviniai art. 1128		Rygos popieriaus gaminių k-tas	271,00
J. Janonio v. popieriaus fabrikas	135,80	Vartotojų popierius art. 1	
Rygos popieriaus gaminių k-tas	123,00	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	276,04
Sovietsko CPK	159,84	Ligatnės popieriaus f-kas	464,05
Bendrieji sąsiuviniai art. 1134		Rygos popieriaus gaminių k-tas	350,00
J. Janonio v. popieriaus fabrikas	126,33		
Rygos popieriaus gaminių k-tas	120,00		
Sovietsko CPK	145,84		

* Lentelė sudaryta pagal Celiuliozės-popieriaus pramonės įmonių 1962 m. apskaitos ir kalkuliavimo duomenis.

Gaminių pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pilnoji savikaina rub. ir kap.	Gaminių pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pilnoji savikaina rub. ir kap.
Vartotojų popierius art. 41		Taros (dėžučių) ruošiniai iš kartono atliekų	
J. Janonio v. popieriaus fabrikas	556,02	Grigiškių BPK	263,17
Nemansko CPK	320,29	Klaipėdos CPK	294,83
Znamensko popieriaus f-kas	497,99	Nemansko CPK	91,01
		Kaliningrado CPK Nr. 2	132,56
		Znamensko popieriaus fabrikas	94,44

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, atskirose įmonėse net visiškai viendodų gaminių savikaina yra labai skirtinga. Ji ypač aukšta Lietuvos TSR įmonėse. Iš 15 gaminių, pateiktų lentelėje, mūsų respublikos įmonėse tik 3 gaminių (aksominio popieriaus, mokyklinių sąsiuvinų art. 1080 ir vartotojų popieriaus art. 1) savikaina buvo žemesnė, negu kitose įmonėse, kurios gamino tokius pat gaminius.

Analoginis vaizdas gaunamas, panagrinėjus svarbiausių gaminių savikainą pagal atskiras įmones. Antai iš 8 gaminių, gaminamų Grigiškių BPK, tiktai aksominio popieriaus, daugiaspalvių apmušalų ir segtuvų art. 2451 savikaina 1962 metais buvo žemesnė, negu kitose įmonėse, kurios gamino tą pačią produkciją. J. Janonio v. popieriaus fabrike iš 20 gaminių žemesnę savikainą turėjo tik 8 gaminiai.

Norint nustatyti, kokios išlaidos turi lemiamą reikšmę gaminių savikainos lygiui, įdomu panagrinėti jų savikainos struktūrą atskirose įmonėse. Gaminių savikainos analizė rodo, kad atskirų išlaidų lyginamasis svoris jų savikainoje yra taip pat labai nevienodas. Antai, Grigiškių BPK nagrinėjamųjų gaminių (išskyrus taros ruošinius) savikainoje tiesioginės išlaidos sudarė 62,7%—80,7%, o tuo tarpu Kaliningrado CPK Nr. 1 — jos siekė 77,6%—84,7%, Rygos popieriaus gaminių kombinate — 87,9—89,2%, Talino CPK — 86,0% ir Nemansko CPK — 89,4%. Taros ruošinių iš kartono savikainoje tiesioginių išlaidų lyginamasis svoris žemiausias irgi buvo Grigiškių BPK. Užtat čia netiesioginės išlaidos turėjo labai didelį lyginamąjį svorį, kuris sudarė 11,1%—30,6%. Tuo tarpu kitose įmonėse, kurios gamina panašią produkciją, jis svyravo nuo 4,6% iki 19,6%.

Didelį netiesioginių išlaidų lyginamąjį svorį Grigiškių BPK tam tikru mastu nulėmė Mokslinio tyrimo laboratorija, kurios išlaikymas 1962 metais padidino gamybos išlaidas maždaug 140 tūkst. rublių. Tačiau ši aplinkybė neleidžia pilnutinai pateisinti pernelyg didesnes netiesiogines išlaidas. Atskaičius net šios laboratorijos išlaikymo išlaidas, Grigiškių BPK netiesioginės išlaidos yra žymiai didesnės, negu kitose įmonėse. Antai bendragamyklinės išlaidos tais metais sudarė 8,2%, o atskaičius laboratorijos išlaikymo išlaidas — 5,2% produkcijos cechinės savikainos. Tuo tarpu Rygos popieriaus gaminių kombinate bendragamyklinės išlaidos sudarė vos 1,6%, Talino CPK — 3,3%, Kaliningrado CPK Nr. 1 — 3,0% produkcijos cechinės savikainos.

Tokios Grigiškių BPK gaminių savikainos struktūros negalima vertinti teigiamai. Atvirkščiai, ji parodo, kad šioje įmonėje yra žymiai didesnis cechinis ir įmonės administracinis personalas, žymiai daugiau tenka bendrai gamybos apimčiai gamybos aptarnavimo ir valdymo išlaidų, palyginus su kitomis įmonėmis. Norint pagerinti savikainos struktūrą, reikia nuolat didinti gamybos apimtį ir, svarbiausia, tobulinti gamybos aptarnavimą ir valdymą, mažinant personalą, tiesiogiai nedalyvaujantį gamyboje,

o taip pat visas kitas išlaidas, susijusias su gamybos aptarnavimu ir valdymu.

Ryšium su tuo ekonominiu požiūriu taip pat netikslingas tolesnis mokslinio tyrimo laboratorijos išlaikymas Grigiškio gamybos išlaidų sąskaita. Juo labiau, kad jos darbai ir teikiama pagalba naudojasi ne vien Grigiškių BPK, o visa celiuliozės-popieriaus pramonė. Reikia turėti tvirtą ir pajėgią savarankišką celiuliozės-popieriaus mokslinę-tiriamąją bazę. Šios paskirties įstaiga (biuras arba laboratorija ir pan.) turėtų būti savarankiška ir betarpiškai pavaldi Celiuliozės-popieriaus ir medžio apdirbimo pramonės ministerijai.

Diametraliai priešingas vaizdas J. Janonio v. popieriaus fabrike, kur tiesioginių išlaidų lyginamasis svoris savo dydžiu smarkiai aplenkia visas kitas įmones, o netiesioginės išlaidos buvo mažiausios. Pastarosios išlaidos gaminių savikainoje tesudarė vos 1,1%—11,1%, kai tuo tarpu kitose įmonėse, kurios gamina tą pačią produkciją, jos svyravo nuo 3,5% iki 21,6%. Tokia savikainos struktūra šiame fabrike gali būti vertinama tik teigiamai.

Popieriaus ir kartono gaminių gamybos išlaidų lygį 1962 m. atspindi duomenys, pateikti 2 lentelėje, kur Lietuvos TSR įmonių išlaidos prilyginamos 100 procentų.

2 lentelė

Popieriaus ir kartono gaminių gamybos išlaidos atskirose celiuliozės-popieriaus pramonės įmonėse 1962 metais (procentais; Lietuvos TSR įmonių išlaidos=100%)*

	Tiesioginės išlaidos	Tame tarpe		Netiesioginės išlaidos	Tame tarpe		Įmokavimo medžiagų išlaidos	Negamybinės išlaidos
		žaliavos ir medžiagos	darbo užmokesčio su priskaitymais		cechinės	bendroji myklinės		
1. GRIGIŠKIŲ BPK = 100%								
Apmušalai visų rūšių								
Kaliningrado CPK Nr. 1	67,3	72,4	51,0	31,1	36,4	22,3	31,0	49,3
Talino CPK	48,7	54,9	23,4	16,6	15,7	18,1	25,6	44,4
Aksominis popierius								
Nemansko CPK	120,9	110,3	426,8	48,1	26,7	84,0	632,4	162,9
Papkės sąsiuviniams art. 2408								
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	96,7	118,7	59,4	26,8	26,4	28,0	—	—
Papkės popieriui art. 2290								
Jaunciemės popier. f-kas	50,2	36,3	83,5	123,2	167,1	—	—	—
Taros ruošiniai iš kartono atlieku								
Nemansko CPK	35,6	32,9	86,8	29,8	53,6	18,1	11,3	69,1
Kaliningrado CPK Nr. 2	50,8	46,5	133,1	43,8	76,2	28,5	58,1	100,0
Znamensko popier. f-kas	37,1	34,9	71,6	22,2	52,0	7,7	7,1	241,8
2. J. JANONIO v. POPIERIAUS FABRIKAS = 100%								
Mokykliniai sąsiuviniai art. 1080								
Ligatnės popier. f-kas	112,6	113,6	90,0	400,0	227,8	744,5	205,3	575,0

* Lentelė sudaryta, remiantis lentelėje išvardintų įmonių 1962 m. apyskaitinių kalkuliacijų duomenimis.

	Tiesioginės išlaidos	Tame tarpe		Netiesioginės išlaidos	Tame tarpe		Įpakavimo medžiagų išlaidos	Negamybinės išlaidos
		žaliavos ir medžiagos	darbo užmokesčio su priskaitymais		cechinės	bendrągyklinės		
Bendrieji sąsiuviniai art. 1128								
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	86,8	86,9	84,0	145,5	197,2	83,3	—	307,7
Sovietsko CPK	100,6	75,3	239,5	518,7	603,0	328,7	160,—	198,5
Bendrieji sąsiuviniai art. 1134								
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	89,9	86,5	110,3	188,6	255,0	108,—	—	300,0
Sovietsko CPK	95,1	58,5	339,1	622,6	775,5	316,8	191,—	298,0
Bloknotai art. 621								
Sovietsko CPK	70,5	65,7	83,5	149,8	239,7	60,0	...	...
Bloknotai art. 639								
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	80,1	79,7	81,5	...	...	...	...	...
Jaunčiemės popier. f-kas	87,6	62,0	319,5	...	...	...	...	...
Užrašų knygelė art. 809								
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	77,4	82,4	50,2	197,6	181,8	260,0	—	...
Kanceliarinės knygos								
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	95,0	103,2	63,5	140,7	170,4	91,3	—	—
Vartotojų popierius art. 1								
Ligatnės popieriaus f-kas	184,3	212,2	47,3	431,9	180,7	804,6	136,4	686,7
Sovietsko CPK	180,2	191,0	106,6	600,4	600,2	600,7	229,0	283,9
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	124,2	139,8	47,7	78,8	240,5	17,7	—	—
Vartotojų popierius art. 41								
Znamensko popieriaus f-kas ..	92,1	96,6	66,6	94,5	89,6	106,5	2,3	168,9
3. KLAIPĖDOS CPK = 100%								
Taros ruošiniai iš kartono atliekų								
Nemansko CPK	30,8	29,9	43,6	41,1	38,0	46,8	6,4	40,0
Kaliningrado CPK Nr. 2	44,0	42,2	66,8	60,4	53,9	72,1	32,6	57,9
Znamensko popier. f-kas	32,2	31,7	35,9	30,7	36,8	19,9	4,0	140,0
4. N. VILNIOS KARTONAZO f-kas = 100%								
Gofruotas kartonas								
Talino CPK	83,7	78,5	138,8	120,1	69,0	228,6	—	59,8
Rygos popieriaus gaminių kombinatas	117,8	118,7	103,0	42,4	43,4	39,3	—	84,0

Pastaba: Trys taškai reiškia, kad mūsų respublikos įmonėse gaminami gaminiai neturi atitinkamų išlaidų, o brūkšnys — tokių išlaidų nėra kitose įmonėse arba visose įmonėse.

Kaip rodo lentelės duomenys, atskirų išlaidų lygis skirtingose įmonėse yra labai nevienodas. Šie duomenys visiškai atspindi jau išnagrinėtą gaminių savikainos struktūrą. Kartu aiškiai matyti, kad aukštą jų savi-

kainą mūsų respublikos įmonėse sukėlė visų pirma tiesioginės išlaidos ir ypač žaliavų ir medžiagų išlaidos, kurios savikainoje užima svarbiausią poziciją. Jų lyginamasis svoris savikainoje pagal atskirus gaminius siekia net 94,6%.

Žaliavų ir medžiagų sąnaudų dydį popieriaus ir kartono gaminių gamyboje nulemia trys pagrindiniai veiksniai: 1) nevienodas žaliavų ir medžiagų kiekis, sunaudojamas produkcijos vienetui, 2) skirtingas savos gamybos pusfabrikačių (popieriaus ir kartono), naudojamų gaminių gamyboje, įvertinimas ir 3) labai skirtinga savos gamybos pusfabrikačių savikaina atskirose įmonėse.

Visi šie veiksniai turi didelę įtaką žaliavų ir medžiagų išlaidoms, tenkančioms produkcijos vienetui. Jie veikia ne viena kryptimi: vieni veikia teigiamai, o kiti — neigiamai. Pirmasis veiksnys mūsų respublikos įmonėse, apamai paėmus, turi neigiamą reikšmę. Produkcijos vienetui sunaudojama žymiai daugiau žaliavų ir medžiagų, negu kitose įmonėse. Antai J. Janonio v. popieriaus fabrikas 1962 m. sunaudojo daugiau popieriaus, negu kitos įmonės, bendrųjų sąsiuvininių gamybai: art. 1128 — iki 38 kg, art. 1134 ir 1168 — iki 35 kg; bloknotams: art. 621 — iki 11 kg, art. 639 — iki 42 kg; vartotojų popieriui art. 2 — iki 63 kg ir pan. Tokį pat vaizdą galima pastebėti ir Grigiškių BPK.

Žaliavų ir medžiagų sąnaudų dideli nukrypimai verčia daryti išvadą, kad mūsų respublikos įmonėse neskiriama reikiamo dėmesio į šių sąnaudų normavimą ir naudojimą. Nustatant sąnaudų normas, neatsižvelgiama į techninį progresą, priešakinį patyrimą ir pasiektą faktinių sąnaudų lygį; sąnaudų normos nepakankamai pagrindžiamos ekonomiškai. Rašomojo popieriaus Nr. 1 sąnaudų normavimo ir naudojimo būklę J. Janonio v. popieriaus fabrike atspindi duomenys, pateikiami pagal kai kuriuos atskirus gaminius (kilogramais produkcijos vienetui):

	Faktinės sąnaudos 1961 metais	Patvirtinta sąnaudų norma 1962 metais	Faktinės sąnaudos 1962 metais
Bendrieji sąsiuviniai art. 1134—1135	284	288	285
" " art. 1168	276	288	285
Bloknotai art. 620	67	92	64
Užrašų knygelė art. 857-p	126	150	147
" " art. 815	61	70	70
Vartotojų popierius art. 3	1240	1289	1265
Fotoalbumai art. 1981	114	122	135
Vokai art. 525	3,68	4	3,9

Toks normavimas neskatina racionaliai ir taupiai naudoti žaliavas ir medžiagas, sistemingai mažinti jų sąnaudas produkcijos vienetui.

Įdiegus pažangias ekonomiškai bei techniškai pagrįstas šių sąnaudų normas, racionaliai naudojant žaliavas ir medžiagas, galima būtų pasiekti didelį ekonominį efektą, keliant produkcijos vieneto rentabilumą. Jei gaminant produkciją gaunama žaliavų ir medžiagų ekonomija, palyginus su jų sąnaudų normomis, tai planuojamiems metams būtina nustatyti naujas sumažintas sąnaudų normas, kurios neturi viršyti faktinių sąnaudų lygio, pasiekto ankstesniais metais. Praktiškai jos turi būti žemesnės už faktinių sąnaudų lygį, nes, nustatant sąnaudų normas, turi būti atsižvelgta į techninę pažangą ir įgyvendinamas priemonės materialinėms sąnaudoms mažinti; ypač svarbu, kad naujos sąnaudų normos atspindėtų priešakinių įmonių, gaminančių vienaarūšę produkciją, patyrimą naudojant materialinius išteklius.

Antrasis veiksnys turi subjektyvinį pobūdį. Įmonės savos gamybos popierių ir kartoną, naudojamą popieriaus ir kartono gaminių gamybai, įvertina skirtingai, t. y. nevienodomis kainomis. Pagal celiuliozės-popieriaus pramonės produkcijos savikainos planavimo, apskaitos ir kalkuliavimo instrukciją, patvirtintą buv. TSRS Miškų ir popieriaus pramonės ministerijos 1955 metais, savos gamybos žaliavos, naudojamos šių gaminių gamybai, įvertinamos dvejopai: 1) kondicinis popierius ir kartonas — pagal jų cechinę savikainą ir 2) popieriaus ir kartono atliekos — pagal popieriaus ir kartono kompozicinę vertę.

Tačiau šių taisyklių ne visur laikomasi. Antai Talino CPK savos gamybos apmušalinių popierių, naudojamą apmušalų gamybai, įvertina pagal cechinę savikainą, Kaliningrado CPK Nr. 1 — pagal pilnąją savikainą, o Grigiškių BPK — pagal cechinę savikainą, padidinus ją 1,91—6,75 rubliais vienai tonai. Tuo būdu Grigiškių BPK apmušalų savikainos rodikliai iš tikrųjų yra kur kas blogesni, negu Kaliningrado CPK Nr. 1, ir jie nepagerėjo, palyginus su Talino CPK apmušalų gamybos ekonominiiais rodikliais.

Dar kitaip įvertinamos popieriaus ir kartono atliekos. Kartono atliekos segtuvams, papkėms ir taros ruošiniams Grigiškių BPK ir Klaipėdos CPK įvertinamos pagal kondicinio kartono didmenines kainas, o Kaliningrado srities įmonėse ir Jaunčiemės popieriaus fabrike tai pačiai produkcijai atliekos įvertinamos pagal kondicinio kartono kompozicinę vertę, kuri yra maždaug 1,8—2,8 kartų žemesnė už šių įmonių kondicinio kartono didmenines kainas. J. Janonio v. popieriaus fabrikas spaustuvinio ir rašomojo popieriaus atliekas vartotojų popieriui (art. 1 ir 41) įvertina taip pat pagal popieriaus kompozicinę vertę. Lygiai taip pat įvertina atliekas ir kiti fabrikai.

Trečiojo veiksnio esmė yra aiški. Jis visiškai priklauso nuo kiekvienos įmonės, atskirai paimtos, pasiekto popieriaus ir kartono, naudojamo savai gamybai, cechinės savikainos lygio. Nuo pastarosios lygio betarpiškai priklauso popieriaus ir kartono gaminių savikaina; savai gamybai kondicinį popierių ir kartoną dauguma įmonių įvertina pagal individualią cechinę savikainą, kuri atskirose įmonėse smarkiai svyruoja.

Be išvardytų veiksmų, turinčių svarbią reikšmę popieriaus ir kartono gaminių savikainai, yra dar eilė kitų veiksmų. Tų pačių gaminių gamybai dažnai naudojamas skirtingo pavadinimo, markingumo ir rūšingumo popierius ir kartonas.

Gamybos ir ekonominiu požiūriu savos gamybos popieriaus ir kartono, taip pat jų gamybos atliekų, naudojamų gamybai, įkainojimas reikalauja esminių pakeitimų ir tobulesnių įvertinimo kriterijų. Tikslingiausia kondicinį popierių ir kartoną, taip pat jų atliekas, naudojamus popieriaus ir kartono gaminių gamybai, įvertinti vieningomis kainomis. Dabartinis savos gamybos pusfabrikačių ir gamybos atliekų įvertinimas neskatina mažinti tiek popieriaus ir kartono gamybos išlaidas, tiek popieriaus ir kartono gaminių gamybos išlaidas.

Visų pirma celiuliozės-popieriaus pramonės įmonės yra suinteresuotos plėsti ne popieriaus ir kartono gamybą, o popieriaus ir kartono gaminių gamybą. Jei visa bendroji šios pramonės produkcija 1957—1962 m. padidėjo 8,3 milijonų rublių arba išaugo 1,4 karto, tai popieriaus ir kartono gaminių bendroji produkcija šiose įmonėse padidėjo beveik 6,5 milijonų rub. arba išaugo 5,2 kartų. Ir tai visiškai natūralu: pastarųjų gaminių gamyba yra rentabili ir duoda didelį pelną, o popieriaus bei kartono ir ypač popieriaus gamyba yra nuostolinga. Antai Grigiškių BPK 1962 m. gavo 595,8 tūkst. rub. pelno, tame tarpe 90% šio pelno gauta iš popieriaus ir kartono gaminių gamybos, gi kiekviena pagaminto kartono tona

Grigiškių BPK davė 1,63 rub. nuostolio, o J. Janonio v. popieriaus fabrike kiekviena tona popieriaus davė 29,43 rub. nuostolio.

Vadinasi, žymiai naudingiau realizuoti ne popierių ir kartoną, o popieriaus ir kartono gaminius. Šia prasme nėra stimulo didinti kondicinio popieriaus ir kartono išėigą ir mažinti gamybos atliekas. Todėl gamybos atliekos ne mažėja, o didėja. Jei J. Janonio v. popieriaus fabrike popieriaus gamybos atliekos 1957 m. sudarė 6,4% viso pagaminto popieriaus apimties, tai 1962 m. jų lyginamasis svoris padidėjo iki 7,2%, tame tarpe spaustuvinio popieriaus Nr. 1 atliekos padidėjo nuo 8,6% iki 11,8%, rašomojo spalvoto — nuo 7,1% iki 9,5%, kandiklinio — nuo 6,3% iki 7,6%. Jei 1962 m. popieriaus gamybos atliekos, tinkamos gaminių gamybai, sudarė 2,5%, tai 1963 m. jos siekė 2,8% kondicinio popieriaus apimties. Klai-pėdos CPK kartono atliekos padidėjo atitinkamai nuo 1,8% iki 2,5%, o panaudojamos kartono gaminių gamybai atliekos padidėjo nuo 0,7% iki 2,6%, tame tarpe dėžutinio kartono atliekos — nuo 0,8% iki 3,0%; 1963 m. dėžutinio kartono atliekos, panaudojamos gaminių gamybai, sudarė 3,1% kondicinio kartono apimties. Grigiškių BPK kartono atliekos, tinkamos gaminių gamybai, padidėjo nuo 5,1% 1962 m. iki 6,4% 1963 m. kondicinio kartono apimties.

Pagaliau, celiuliozės-popieriaus pramonės įmonės blogai panaudoja palankias sąlygas, įgalinančias pigesnėmis sąnaudomis gaminti popieriaus ir kartono gaminius, palyginus su tomis įmonėmis, kurios jų gamybai naudoja pirktą žaliavą — popierių ir kartoną. Ekonominių rodiklių analizė rodo, kad Rygos popieriaus gaminių kombinate daugelio gaminių vieneto savikaina yra žemesnė, negu kitose įmonėse, kurios gamina tuos pačius gaminius. Iš tikrųjų atskirose įmonėse padėtis yra žymiai blogesnė, negu rodo apyskaitiniai duomenys. Tai ryškiai atspindi žemiau pateikiamos lentelės duomenys.

3 lentelė

Rašomojo popieriaus Nr. 1 sąnaudos produkcijos vienetui
J. Janonio v. popieriaus fabrike 1962 metais*

	Pagal fabriko apskaitos duomenis			Turi būti		Perskaičiuotą popieriaus sąnaudas pagal įmonės didmeninę kainą**
	kiekis, kg	popieriaus 1 ton. cehinė savikaina, rub. ir kap.	suma, rub. ir kap.	popieriaus 1 ton. cehinė savikaina, rub. ir kap.	suma, rub. ir kap.	
Bendrieji sąsiuviniai art. 1128	288	279,95	78,60	279,95	80,60	78,90
Bendrieji sąsiuviniai art. 1134	285	279,97	77,70	279,95	79,80	78,10
Bendrieji sąsiuviniai art. 1168	285	279,95	77,90	279,95	79,80	78,10
Bloknotai art. 626	286	279,95	74,93	279,95	80,10	78,40
Bloknotai art. 639	289	279,00	81,60	279,95	80,90	79,20
Pašto popierius art. 130	303	279,00	81,60	279,95	84,80	83,10
Kanceliarinės knygos art. 981	508	279,00	139,34	279,95	142,20	139,30
Pašto rinkinys art. 553	96	279,00	24,83	279,95	26,90	26,30
Gaidų sąsiuviniai art. 1380	88	279,00	23,60	279,95	24,60	24,10
Vartotojų popierius art. 1	1028	201,70***	207,40	213,86***	219,80	281,80
„ „ art. 3	1265	279,00	342,23	279,95	354,10	346,70

Kaip rodo lentelės duomenys, J. Janonio v. popieriaus fabrikas, apskaičiuodamas gaminių savikainą, dirbtinai sumažino produkcijos viene-

* Lentelė sudaryta, remiantis J. Janonio v. popieriaus fabriko 1962 m. kalkuliacinės medžiagos duomenimis.

** Popieriaus 1 tonos įmonės didmeninė kaina — 274 rub. 20 kap.

*** Kompozicinė vertė.

tui sunaudoto popieriaus vertę, kuri eilėje atvejų yra žemesnė, negu sunaudoto popieriaus vertė pagal įmonės didmenines kainas. Todėl gaminių savikaina faktiškai yra aukštesnė už tą, kurią atspindi apskaitos duomenys. Atsižvelgiant į tai, šio fabriko ekonominiai rodikliai, palyginus su kitomis įmonėmis, yra žymiai blogesni.

Norint efektyviai panaudoti didžiulius rezervus, slypinčius celiuliozės-popieriaus pramonėje, ekonominiams rodikliams gerinti, reikia specializuoti šios pramonės įmones, sukuriant savarankiškas stambias popieriaus gaminių ir kartonažo įmones. Tokių įmonių bazė galėtų būti „Giedros“ litografijos ir popieriaus gaminių fabrikas Kaune ir popieriaus ir kartonažo fabrikas „Darbas“ Vilniuje, perdavus juos celiuliozės-popieriaus pramonei. „Giedros“ fabrikas galėtų specializuotis kultūrinių gaminių (sąsiuvinių, bloknotų, užrašų knygelėlių, vokų, albumų, vartotojų popieriaus ir kt. popieriaus gaminių) gamyboje, o „Darbo“ fabrikas — gamybinės, ūkinės ir buitinės paskirties gaminių (aplankų, papkių, segtuvų, taros ruošinių, įtarinimo maišelių, maišų drabužiams laikyti ir kt.) gamyboje.

Specializacija įgalintų organizuoti vietinių įmonių pagaminto popieriaus ir kartono, skiriamo gaminių gamybai, perdirbimą, mechanizuoti šių gaminių gamybą, įdiegiant naujausius mokslo ir technikos pasiekimus. Būtų galima likviduoti neracionalius popieriaus ir kartono pervežimus į kitus ekonominius rajonus, išplėsti popieriaus ir kartono gaminių asortimentą ir sumažinti jų įvežimą iš kitų ekonominių rajonų.

Siekiant racionaliau panaudoti popieriaus ir kartono gamybos atliekas, reikia, kad jos būtų vienodai įkainojamos, naudojant jas popieriaus ir kartono gaminių gamybai visose įmonėse. Jos visose įmonėse turi būti įvertinamos ir nurašomos šių gaminių gamybai pagal kondicinio popieriaus ir kartono didmenines kainas. Toks atliekų įkainojimas visų pirma turėtų teigiamą reikšmę, mažinant popieriaus ir kartono savikainą. Grįžtamoji atliekų vertė popieriaus ir kartono kompozicijos vertėje padidėtų 1,8—2,8 kartus. Likvidavus popieriaus ir kartono gaminių iš atliekų lengvatines gamybos sąlygas, atsirastų stimulas didinti kondicinės produkcijos išėigą, mažinant gamybos nuostolius, susidarančius dėl gamybos atliekų.

Kuro ir elektros energijos išlaidos popieriaus ir kartono gaminių gamyboje yra labai nedidelės. Todėl jos bendram savikainos dydžiui lemiamos reikšmės neturi. Kai dėl darbo užmokesčio išlaidų, tai jos atskirose įmonėse taip pat labai svyruoja. Tačiau ir šios išlaidos yra žymiai didesnės mūsų respublikos stambiausiose įmonėse (žr. 2 lentelę). Palyginus 15 vienerių gaminių darbo užmokesčio išlaidas, pasirodė, kad 1962 metais J. Janonio v. popieriaus fabrike tik 5 gaminiams teko šių išlaidų mažiau, negu Rygos popieriaus gaminių kombinate.

Darbo užmokesčio išlaidų analizė parodė, kad mūsų respublikos įmonėse daugiau sunaudojama rankų darbo popieriaus ir kartono gaminių gamyboje. Be to, tam ypač neigiamos reikšmės turėjo darbo normavimo netikslumai ir silpnėsnė darbo organizacija, dėl kurios blogiau buvo išnaudojamas darbo laikas. Antai J. Janonio v. popieriaus fabrike plataus vartojimo gaminių cecho darbininkai (vienetininkai) 1962 m. įvykdė išdirbio normas vidutiniškai 123,0%, o įrišėjai — 135,5%; 1963 m. atitinkamai 121,9% ir 149,1%. Išdirbio normos buvo patikslintos tik 1962 m. gegužės mėnesį ir padidintos vos 2,5%.

Siekiant geresnių ekonominių rodiklių, būtina mechanizuoti rankines operacijas, o svarbiausia laiku peržiūrėti ir įdiegti pažangias, ekonomiškai ir techniškai pagrįstas išdirbio normas. Ypač svarbu, kad techniškai pagrįstos normos atitiktų technines gamybos ir darbo vietų sąlygas ir at-

spindėtų priešakinį patyrimą naujų normų nustatymo metu, o taip pat priemonės darbo našumui kelti, įgyvendinamas arba numatomas įgyvendinti atskirose darbo vietose. Išdirbio normas būtina peržiūrėti ir įdiegti jas gamyboje tuo pačiu metu, kai įgyvendinamos naujos techninės ir tobulesnės darbo organizavimo priemonės, pakeliantis darbo našumą. Kartu reikia tobulinti darbo organizavimą, mažinant darbo laiko nuostolius.

Ypač svyruoja netiesioginių išlaidų dydis. Mažiausias šių išlaidų lygis yra J. Janonio v. popieriaus fabrike, o didžiausias — Grigiškių BPK ir Klaipėdos CPK. Tam lemiamos reikšmės turėjo bendras šių išlaidų (cechinių ir bendragamyklinių) dydis kiekvienoje įmonėje. Be to, iš 2 lentelės duomenų matyti, kad ne visur laikomasi vienodo principo, paskirstant šias išlaidas pagal atskirus gaminius. Tai ypač būdinga J. Janonio v. popieriaus fabrikui, kur visa eilė gaminių neturi cechinių ir bendragamyklinių išlaidų. Panašūs reiškiniai yra su įpakavimo medžiagų ir negamybinėmis išlaidomis.

Labai didelis atskirų išlaidų svyravimas, taip pat šių išlaidų analizė parodo, kad neskiriama reikiamo dėmesio popieriaus gaminių gamybos išlaidų normavimui ir planavimui, apskaitai ir kontrolei. Visi šių gaminių gamybos rodikliai parodomi bendroje atskaitomybėje, neišskiriant atskirai svarbiausių jų gamybos ekonominių rodiklių. Apskaitinės kalkuliacijos atskaitomybėje nepateikiamos. Dėl to šių gaminių gamybos ir planavimo kontrolė celiuliozės-popieriaus įmonėse yra žymiai mažiau veiksminga, negu tose įmonėse, kur gaminami tik popieriaus ir kartono gaminiai. Planinės kalkuliacijos, pateikiamos gamybinių-finansinių planų sudėtyje, dažnai neatspindi realios padėties, o faktinių išlaidų ir savikainos lygis, pasiektas ankstesniaisiais metais, jose irgi neparodomas.

Žinoma, planavimo organai, neturėdami apskaitinių duomenų, negali analizuoti ir planuoti popieriaus ir kartono gaminių gamybos, atsižvelgdami į priešakinį patyrimą ir pažangą jų gamyboje. Planavimo, apskaitos ir kontrolės metodų tobulinimas turi svarbią reikšmę šių gaminių ekonominiams rodikliams gerinti. Jų gamybos svarbiausieji rodikliai turi užimti prideramą vietą bendroje šios pramonės įmonių atskaitomybėje. Siekiant sumažinti tiesioginių ir netiesioginių išlaidų dydį, būtina griežtai kontroliuoti jų susidarymą, apskaitą ir tikslų paskirstymą atskiriems gaminiams.

Panagrinėjus išlaidų lygį per trejus pastaruosius metus (1960—1962 m.m.), galima pastebėti, kad iš esmės popieriaus ir kartono gaminių gamybos išlaidos nemažėja. Atvirkščiai, pastebima atskirų išlaidų, ypač netiesioginių bei negamybinių išlaidų, didėjimo tendencija. Tai matyti iš šių duomenų:

4 lentelė

Popieriaus ir kartono gaminių vieneto svarbiausių išlaidų dydžio pasikeitimas 1962 metais, palyginus su 1960 metais (procentais; padidėjimas +, sumažėjimas —)*

	Tiesioginės išlaidos	Tame tarpe		Netiesioginės išlaidos	Tame tarpe	
		žaliavos ir medžiagos	darbo užmokestis		cechinės išlaidos	bendragamyklinės išlaidos
1. Grigiškių BPK						
Aksominis popierius	-20,8	-21,0	-5,4	-3,8	-12,1	-12,4
Filtrinės medžiagos	-6,3	-3,1	-38,8	-15,5	-51,8	+2,9
Teletaipo popierius	-17,5	-17,9	-21,6	-16,7	-16,4	-16,8

* Lentelė sudaryta, remiantis Lietuvos TSR celiuliozės-popieriaus pramonės įmonių 1960 m. ir 1962 m. apskaitos ir kalkuliacinės medžiagos duomenimis.

4 lentelės tęsinys

	Tiesioginės išlaidos	Tame tarpe		Netiesioginės išlaidos	Tame tarpe	
		žaliavos ir medžiagos	darbo užmokestis		cechinės išlaidos	bendragamyklinės išlaidos
Segtuvai art. 2451	0,0	+0,9	+3,9	+6,9	+10,1	+2,5
Aplankai art. 2437	+0,2	+0,1	-6,2	+7,7	+11,1	+4,1
Papkės art. 2290	-1,9	-3,4	+4,4	+5,8	+6,0	+5,2
Taros ruošiniai iš kartono atliekų	+34,1	+35,0	+26,2	+50,3	+55,7	+47,8
2. J. Janonio v. popieriaus f-kas						
Mokykliniai sąsiuviniai art. 1080	+2,8	+2,1	+11,1	+125,0	+63,6	+350,0
Bendrieji sąsiuviniai art. 1100	-4,5	+13,4	-67,4	...	...	...
„ „ „ art. 1128	+0,7	+1,8	-5,0	+70,5	+44,0	+190,9
Gaidų sąsiuviniai art. 1380 ..	-1,7	-3,4	+34,9	...	...	...
Bloknotai art. 639	+8,6	+6,8	+31,0	...	...	...
Užrašų knygelė art. 815	-20,5	-20,5	-18,4	+86,4	+35,4	+209,9
Albumai art. 1981	-12,8	-8,2	-19,8	+86,6	+26,6	+200,5
Dovanų rinkinys art. 1470-Lief.	-6,5	-7,1	-3,8	+131,5	+89,4	+316,5
Vokai art. 525	+4,7	-2,5	+16,7	+100,0	+66,6	+300,0
Vartotojų popierius art. 1	-17,2	-29,3	+443,3	+506,0	+351,6	+530,4
Vartotojų popierius art. 44 ..	+16,1	+13,8	+24,5	+102,2	+71,9	+246,2
Pašto rinkinys art. 553	-4,0	-8,9	+13,4	+132,9	+45,8	+478,8
3. Klaipešos CPK						
Taros ruošiniai iš kartono atliekų	+7,2	+5,0	+29,0	-27,6	-41,2	+23,5
4. Pabradės kartono fabrikas						
Gaminiai iš kartono atliekų ..	+3,8	+0,1	+52,5	+13,8	+10,4	+27,2
5. N. Verkių popieriaus fabrikas						
Gaminiai iš manufaktūrinio popieriaus	-2,4	0,0	-33,4	-21,8	-24,8	-15,0
Gaminiai iš pergamento imitacijos	-2,1	0,0	-53,1	-32,8	-24,8	-42,8
Šlifavimo odelė	-4,1	+23,9	-63,2	-50,0	-51,7	-33,3
Etiketės valgomiesiems ledams vienspalvės	+3,7	+12,5	-12,2	-24,7	-18,2	-50,4
6. N. Vilnios kartonažo fabrikas						
Gofruotas kartonas MD-1	-18,0	-18,0	-22,5	-23,7	+14,1	—
„ „ MD-2	-14,7	-14,2	-25,6	—	-2,5	—
„ „ M „T“	-11,4	-11,0	-2,1	+49,5	+28,6	+125,3

Geriausių rezultatų, mažinant gaminių gamybos išlaidas, yra pasiekę N. Verkių popieriaus ir N. Vilnios kartonažo fabrikai. Blogiausi rezultatai vis dėlto yra stambiausiose įmonėse, ir visų pirma J. Janonio v. popieriaus fabrike.

Ypač smarkiai padidėjo negamybinės išlaidos. Grigiškių BPK iš paimtų 10 gaminių per nagrinėjamąjį laikotarpį negamybinės išlaidos padidėjo pagal 7 gaminius nuo 19,9% iki 149,4%. J. Janonio v. popieriaus fabrike pagal visus gaminius, kuriems padaryta negamybinių išlaidų, šios išlaidos padidėjo nuo 150% iki 1191,6%.

Labai žymūs atskirų išlaidų pasikeitimo nukrypimai atspindi visų pirma rimtus trūkumus atskirų išlaidų ir ypač netiesioginių išlaidų apskaitoje. Pastarųjų išlaidų analizė parodė, kad jos J. Janonio v. popieriaus, N. Verkių popieriaus ir Pabradės kartono fabrikuose paskirstomos, nesilaikant nustatytos paskirstymo pagal gaminius tvarkos. Tuo buvo

siekiama dirbtinai sumažinti atskirų gaminių savikainą. J. Janonio v. popieriaus fabrike popieriui tenka bendragamyklinių išlaidų 1,7—2,2% atskirų popieriaus rūšių cechinės savikainos, o popieriaus ir kartono gaminiams — 0,5—5,8% jų cechinės savikainos; daugiau kaip trečdalis visų gaminių visiškai neturi netiesioginių išlaidų.

Mažiausios netiesioginės išlaidos teko gaminiams ir dirbiniams, kurie gaminami iš atliekų. J. Janonio v. popieriaus fabrike vartotojų popieriui art. 1, 41 ir 44 bendragamyklinių išlaidų teko vos 1,0—1,5% cechinės savikainos, o eskizų sąsiuviniai visiškai jų neturėjo. Pabradės kartono fabrike prekėms iš atliekų teko vos 2,3% šių išlaidų, o kartonui — 7,9% cechinės savikainos. Panašiai netiesioginės išlaidos skirstomos N. Verkių popieriaus fabrike. Dirbtinai sumažinant gaminių iš atliekų netiesiogines ir kai kurias kitas išlaidas, siekiama padidinti pelno atskaitymus į plataus vartojimo fondą, kuris paliekamas įmonių dispozicijoje.

Sutinkamai su TSRS Finansų ministerijos instrukcija dėl plataus vartojimo prekių, gaminamų iš atliekų, fondo sudarymo tvarkos, finansų organų kontrolė sukoncentruota į šio fondo sudarymo teisingumo ir pagrįstumo formaliąją pusę, siekiant išaiškinti, kaip laikomasi nustatytų sąlygų fondui sudaryti. Todėl dauguma finansų organų netikrina gaminių, pagamintų iš gamybos atliekų, gamybos išlaidų, savikainos ir pelno realumo, nors šio fondo sudarymo sąlygos tikrinamos ne rečiau kaip vieną kartą per metus. Finansinės kontrolės gerinimas ir jos metodų tobulinimas gali turėti svarbią reikšmę, šalinant subjektyvias priežastis, sukeliančias nerealias gamybos išlaidas ir nerealų rentabilumą pagal atskirus gaminius.

Gilesnė analizė rodo, kad netiesioginių ir negamybinių išlaidų, kurias daugiausia sudaro sąlyginai pastovios ir regresinės išlaidos, smarkų padidėjimą sukėlė ne ekonominis būtinumas, o dirbtinės aplinkybės. Kai kuriose įmonėse, ypač J. Janonio v. popieriaus fabrike, jos buvo didinamos mechaniškai, t. y. nepaisant jų dėsningos priklausomybės nuo gamybos programos augimo, dėl kurio bendras sąlyginai pastovių išlaidų dydis (esant vienodoms kitoms sąlygoms) nedidėja arba didėja nežymiai, o regresinės išlaidos didėja mažesniu mastu, negu auga gamybos programa; kiekvienam produkcijos vienetui, augant gamybos programai, šios išlaidos turi mažėti. Šiame fabrike susidarė diametraliai atvirkščias vaizdas. Netiesioginės išlaidos kiekvienam produkcijos vienetui išaugo 70,5—506,0% (žr. 4 lentelę), o negamybinės išlaidos — 1,5—12 kartų, padidėjus šių gaminių bendrajai produkcijai vos 11,5%.

Norint pasiekti geresnių ekonominių rodiklių, būtina, kad visos įmonės ūkinėje veikloje griežtai laikytųsi sąlyginai pastovių ir regresinių išlaidų dėsningos priklausomybės nuo gamybos programos augimo, įgalinančio (esant kitoms vienodoms sąlygoms) mažinti šias išlaidas kiekviename produkcijos vienete.

Popieriaus ir kartono gaminiai daugiausia skiriami plačiajam vartojimui ir yra labai rentabilūs; jie beveik visi apmokestinami apyvartos mokesčiu. Mokesčio tarifai nustatomi skirtingi ne tikai pagal atskirus gaminius arba jų grupes; jie dar diferencijuojami pagal respublikas ir pagal įmones. Be to, jie kasmet patikslinami priklausomai nuo gaminių rentabilumo lygio pasikeitimo atskirose įmonėse.

Kadangi gaminiai, skiriami plačiajam vartojimui, neturi įmonės didmeninių kainų, tokių gaminių pelno dydis ir rentabilumo lygis reguliuojamas apyvartos mokesčio tarifų pagalba. Todėl praktiškai neįmanoma palyginti skirtingų įmonių vienuose gaminių rentabilumą, neatsižvelgiant į sankauptų visumą (pelną ir apyvartos mokesťį). Teisingiausių vaizdą galima gauti, tik palyginant bendrą jų dydį.

Gaminių mažmeninės kainos, atskaičius prekybinę nuolaidą, visur yra vienodos. Todėl pelno ir apyvartos mokesčio dydžio svyravimai visiškai priklauso nuo vienaarūšių gaminių savikainos lygio įmonėse. Tai parodo žemiau pateikiamos lentelės duomenys.

5 lentelė

Kai kurių popieriaus ir kartono gaminių vieneto pelno ir apyvartos mokesčio dydis atskirose įmonėse 1962 metais*

Gaminių pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pelnas ir apyvartos mokesčiai +, nuostoliai -		Gaminių pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pelnas ir apyvartos mokesčiai +, nuostoliai -	
	rub. ir kap.	%		rub. ir kap.	%
Gofruotas kartonas**			Ligatnės popieriaus fabrikas	+2,74	+18,1
N. Vilnios kartonažo f-kas	+63,58	+41,2	Bendrieji sąsiuviniai art. 1128		
Talino CPK	+85,64	+65,5	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	+89,20	+65,6
Rygos popieriaus ga- minių k-tas	+13,48	+7,7	Rygos popieriaus ga- minių kombinatas ..	+102,00	+82,9
Apmušalai visų rūšių**			Sovietsko CPK	+65,16	+40,8
Grigiškių BPK	+0,43	+0,1	Bendrieji sąsiuviniai art. 1134		
Talino CPK	+97,36	+68,3	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	+89,67	+70,5
Kaliningrado CPK Nr. I	+26,24	+13,1	Rygos popieriaus ga- minių kombinatas ..	+96,00	+80,0
Aksominis popierius**			Sovietsko CPK	+70,16	+48,1
Grigiškių BPK	+171,94	+27,4	Vartotojų popierius art. 1		
Nemansko CPK	+116,03	+17,0	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	+263,96	+95,5
Papkės sąsiuviniams art. 2408			Rygos popieriaus ga- minių kombinatas ..	+210,00	+63,6
Grigiškių BPK	+40,07	+80,3	Ligatnės popieriaus fabrikas	+16,34	+3,1
Rygos popieriaus ga- minių k-tas	+56,00	+164,7	Sovietsko CPK	+12,92	+2,5
Papkės popieriai art. 2290			Užrašų knygelė art. 809		
Grigiškių BPK	+137,55	+227,5	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	+88,93	+81,5
Jaunčiemės popieriaus f-kas	+158,00	+395,0	Rygos popieriaus ga- minių kombinatas ..	+108,0	+120,0
Bloknotai art. 621			Kanceliarinės knygos art. 981		
J. Janonio v. popieriaus f-kas	+60,72	+81,7	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	+214,63	+76,5
Sovietsko CPK	+75,15	+125,6	Rygos popieriaus ga- minių kombinatas ..	+224,00	+82,7
Bloknotai art. 639			Vartotojų popierius art. 41		
J. Janonio v. popieriaus f-kas	+153,46	+122,2	J. Janonio v. popieriaus fabrikas	-70,02	-12,6
Rygos popieriaus ga- minių k-tas	+169,00	+153,6			
Jaunčiemės popieriaus f-kas	+167,00	+149,1			
Mokykliniai sąsiuviniai art. 1080					
J. Janonio v. popieriaus fabrikas	+5,41	+42,9			

* Lentelės pagrindas: Celiuliozės-popieriaus pramonės įmonių 1962 m. kalkuliacinės medžiagos duomenys; gaminių iš popieriaus ir kartono mažmeninių kainų kainoraštis Nr. 087 (1960 m.).

** Pelnas.

5 lentelės tęsinys

Gaminų pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pelnas ir apyvartos mokestis +, nuosto- liai -		Gaminų pavadinimas; įmonių pavadinimas	Pelnas ir apyvartos mokestis +, nuosto- liai -	
	rub. ir kap.	%		rub. ir kap.	%
Nemansko CPK	+95,71	+24,5	Klaipėdos CPK	+25,17	+8,5
Znamensko popieriaus fabrikas	-11,99	-2,4	Nemansko CPK	+23,99	+26,4
Taros ruošiniai iš kartono atliekų**			Kaliningrado CPK Nr. 2	+47,44	+35,8
Grigiškių BPK	+13,42	+5,1	Znamensko popieriaus fabrikas	+20,56	+21,8

Pastaba: Sankaupos apskaičiuotos kaip skirtumas tarp gaminių mažmeninių kainų, atskaičius vidutinę prekybinę nuolaidą, ir jų pilnos savikainos.

Iš lentelės matyti, jog beveik visi gaminiai yra rentabilūs, o dauguma jų duoda labai dideles sankaupas (pelną ir apyvartos mokestį). Tačiau jos mūsų respublikos įmonėse yra žymiai mažesnės, negu Latvijos TSR. Estijos TSR ir Kaliningrado srities įmonėse. Iš 15 gaminių mūsų respublikos įmonėse vos 3 gaminiai davė didesnes sankaupas.

Panašūs rezultatai yra atskirose įmonėse. Antai J. Janonio v. popieriaus fabrike 1962 m. beveik $\frac{2}{3}$ gaminių (iš 21 paimto gaminio) buvo gaminami su mažesnęmis sankaupomis, negu Rygos popieriaus gaminių kombinata, kuris gamino tuos pačius gaminius.

Kaip keitėsi sankaupų dydis per pastaruosius trejus metus, parodo šie duomenys:

6 lentelė

**Popieriaus ir kartono gaminių vieneto pelno
ir apyvartos mokesčio dydžio pasikeitimas 1960—1962 metais
Lietuvos TSR celiuliozės-popieriaus pramonės įmonėse***

	1960 m.		1961 m.		1962 m.	
	Pelnas ir apyvartos mokestis +, nuosto- liai -		Pelnas ir apyvartos mokestis +, nuosto- liai -		Pelnas ir apyvartos mokestis +, nuosto- liai -	
	rub. ir kap.	%	rub. ir kap.	%	rub. ir kap.	%

**I. GAMINIAI,
APMOKESTINAMI
APYVARTOS MOKESČIU**

1. Grigiškių BPK

Segtuvai art. 2451	+36,76	+83,1	+35,98	+79,9	+35,95	+79,0
Aplankai art. 2437	+23,88	+113,1	+22,60	+100,9	+23,31	+107,5
Papkės sąsiuviniams art. 2480	+38,28	+74,0	+38,85	+76,0	+40,07	+80,3
Papkės popieriui art. 2290	+138,66	+233,7	+137,72	+228,5	+137,55	+227,5

**2. J. Janonio v.
popieriaus f-kas**

Mokykliniai sąsiuviniai art. 1080	+2,92	+24,2	+2,60	+21,0	+5,41	+42,9
Bendrieji sąsiuviniai art. 1100	+27,00	+60,0	+30,10	+71,8	+27,07	+60,2
Bendrieji sąsiuviniai art. 1128	+92,83	+70,2	+93,60	+71,2	+89,20	+65,7
Gaidų sąsiuviniai art. 1380	+57,15	+174,0	+59,10	+191,3	+50,53	+186,0

* Lentelės pagrindas: Lietuvos TSR celiuliozės-popieriaus pramonės įmonių 1960, 1961 ir 1962 m. kalkuliacinės medžiagos duomenys; gaminių iš popieriaus ir kartono mažmeninių kainų kainoraštis Nr. 087 (1960 m.).

** Pelnas.

6 lentelės tęsinys

	1960 m.		1961 m.		1962 m.	
	Pelnas ir apyvartos mokesčiai +, nuostolis -		Pelnas ir apyvartos mokesčiai +, nuostolis -		Pelnas ir apyvartos mokesčiai +, nuostolis -	
	rub. ir kap.	%	rub. ir kap.	%	rub. ir kap.	%
Bloknotai art. 639	+159,63	+133,7	+153,90	+123,0	+153,46	+122,2
Knygelė užrašams art. 815	+169,99	+90,4	+226,20	+158,4	+203,34	+122,7
Albumai art. 1981	+889,9	+68,6	+914,60	+71,9	+1007,64	+85,4
Dovanų rinkinys art. 1470-Liet.	+522,0	+30,2	+755,00	+50,5	+500,00	+28,6
Vokai art. 525	+1,30	+92,8	+1,10	+68,8	+1,17	+76,5
Pašto rinkinys art. 553	+56,58	+133,4	+53,70	+118,5	+56,98	+135,6
Vartotojų popierius art. 1	+220,62	+69,1	+248,90	+85,5	+263,96	+95,6
Vartotojų popierius art. 44	+41,58	+12,7	+14,80	+4,2	-20,70	-5,3
II. GAMINIAI, NEAPMOKESTINAMI APYVARTOS MOKESČIU						
1. Grigiškių BPK*						
Teletaiपो popierius	+166,66	+16,0	+335,16	+39,6	+304,07	+35,3
Aksominis popierius	+325,11	+42,0	+78,50	+10,9	+171,94	+27,4
Filtrinės medžiagos	+856,49	+107,3	+899,35	+119,7	+886,33	+117,9
Taros ruošiniai iš kartono	+37,90	+19,7	+16,07	+7,5	+13,42	+5,1
2. N. Verkių popieriaus f-kas*						
Gaminiai iš manufaktūrinio popieriaus	+12,51	+4,9	+17,02	+6,8	+20,39	+8,3
Gaminiai iš pergamento imitacijos	+8,97	+2,0	+15,06	+3,4	+22,10	+5,1
Slifavimo odelė	-53,45	-23,7	-56,42	-19,9	-13,00	-6,5
Etiketės ledams vienspalvės	+2,82	+12,7	+1,77	+7,6	+3,62	+16,9
3. Klaipėdos CPK*						
Taros ruošiniai iš kartono	+35,1	+12,3	+23,14	+7,8	+25,17	+8,5
4. Pabradės kartono f-kas*						
Gaminiai iš kartono atliekų	+55,26	+26,0	+23,07	+10,4	+45,95	+21,9
5. N. Vilnios kartonažo f-kas*						
Gofruotas kartonas M.,T“	—	—	+48,83	+26,2	+66,75	+43,6
Gofruotas kartonas M-D-1	—	—	-2,20	-1,1	+33,27	+20,0
Gofruotas kartonas MD-2 ..	—	—	-10,13	-4,8	+32,50	+19,4

* Pelnas.

Geriausių rezultatų, didinant sankaupas, pasiekė N. Verkių popieriaus ir N. Vilnios kartonažo fabrikai, užtikrinę sistemingą jų augimą. Grigiškių BPK, J. Janonio v. popieriaus fabrike ir kitose įmonėse daugumos gaminių sankaupos sumažėjo arba padidėjo labai nežymiai; aplamai paėmus, šiose įmonėse pastebima sankaupų mažėjimo tendencija. Per nagrinėjamąjį laikotarpį kainos buvo pastovios, ir jos neturėjo įtakos sankaupų dydžio svyravimams, išskyrus aksominį popierių, kurio didmeninė kaina 1961 m. buvo sumažinta nuo 1100 rub. iki 800 rub. ir mokyklinius sąsiuvinius (art. 1080), kurių mažesnė kaina 1961 m. padidinta nuo 5 kap. iki 6 kap. už 3 sąsiuvinius.

Didelius pelno dydžio svyravimus žymiu mastu nulėmė pernelyg aukštas tiek apmokestinamų, tiek ir neapmokestinamų apyvartos mokesčių gaminių rentabilumas, kuris neskatino sistemingai mažinti materialines ir darbo sąnaudas produkcijos vienetui. Grigiškių BPK apmokestinamųjų apyvartos mokesčiu gaminių rentabilumas pagal atskirus gaminius siekė net 103,1%. J. Janonio v. popieriaus fabrike iš 21 gaminio tik 4 gaminiai (vokai, pašto popieriaus ir vartotojų popieriaus art. 41 ir 44) buvo nuostolingi, o kitų gaminių rentabilumas siekė iki 162,1%.

Apmokestinamų apyvartos mokesčiu gaminių rentabilumo lygis daug priklausė nuo to, koks yra įmonės pelno ir apyvartos mokesčio santykis pagal atskirus gaminius. Apyvartos mokesčio tarifų projektus ruošia finansų organai, remdamiesi įmonių ekonominiais rodikliais. Tačiau jie, atlikdami šį darbą, dar silpnai analizuoja gaminių savikainą, nepakankamai pagrindžia projektuojamus tarifus. Be to, naujų tarifų tvirtinimas pernelyg ilgai užtęsiamas. Antai 1964 metais buvo apmokestinami gaminiai pagal tarifus, remiantis 1962 m. rentabilumo duomenimis. Žinoma, tokie tarifai jau neatspindi pelno ir apyvartos mokesčio normalaus santykio, stimuliuojančio tolesnį gaminių rentabilumo kėlimą.

Atsižvelgiant į tai, kad apyvartos mokesčiai yra labai svarbus ekonominis svertas, įgalinantis lanksčiai reguliuoti atskirų gaminių rentabilumą, mobilizuoti pramonę siekti didžiausio ekonominio efekto mažiausiomis sąnaudomis, visų pirma būtina pagerinti ir paspartinti naujų mokesčio tarifų ruošimą ir įdiegimą.

Reikia, kad nauji apyvartos mokesčio tarifai būtų ruošiami ir tvirtinami gaminių planinio rentabilumo duomenų pagrindu, patikrinus jų realumą ir pagrįstumą, atsižvelgiant į ankstesniųjų metų faktinį rentabilumą. Pavyzdžiui, 1965 m. planinio rentabilumo duomenų pagrindu galima paruošti ir patvirtinti pakankamai tikslūs naujus apyvartos mokesčio tarifus 1966 metams. Tai įgalina pagerinti ir paspartinti apyvartos mokesčio tarifų ruošimą ir įdiegimą iš vienos pusės ir sustiprinti gaminių savikainos ir rentabilumo planavimo finansinę kontrolę iš kitos pusės.

Kaip rodo lentelės duomenys, labai rentabilūs yra neapmokestinami apyvartos mokesčiu gaminiai: teletaipo popierius, aksominis popierius, liltrinės medžiagos, gofruotas kartonas ir kt. Jie realizuojami ne plačiam vartojimui, o tolesniam pramoniniam vartojimui. Jų rentabilumas 1962 metais sudarė 16,9%—117,9%. Pernelyg aukštą atskirų gaminių rentabilumą sukėlė kainų planavimo ir nustatymo netikslumai. Todėl nepagrįstai aukštas tokių gaminių rentabilumas visų pirma turi būti likviduotas, mažinant jų didmenines kainas.

Neapmokestinamų gaminių pernelyg didelį rentabilumą galima būtų likviduoti ir kitokiu būdu — apmokestinant juos apyvartos mokesčiu. Tačiau šis būdas yra žymiai sudėtingesnis. Be to, jis glaudžiai susijęs su kainų sistema; šie gaminiai, lygiai kaip celiuliozė, popierius ir kartonas, turi tik įmonės didmenines kainas.

Apmokestinant popieriaus ir kartono gaminius apyvartos mokesčiu, įmanoma lanksčiau ir sėkmingiau reguliuoti rentabilumo lygį, nes mokesčio tarifai gali būti kasmet patikslinami. Be to, siekiant stimuliuoti gamybos plėtimą ir savikainos mažinimą, būtų galima palikti šiems gaminiams šiek tiek aukštesnį rentabilumą, palyginus su tuo, kuris paprastai laikomas normaliu rentabilumu (iki 10%).

Tačiau šis kelias reikalauja keisti veikiančią kainų sistemą celiuliozės-popieriaus pramonėje. Norint apmokestiti apyvartos mokesčiu šios pramonės produkciją, skiriamą tolesniam pramoniniam vartojimui, ir sustiprinti finansinę kontrolę rubliu, reikia nustatyti — a) įmonės didmenines kainas ir pramonės didmenines kainas arba b) įmonės didmeninių

kainų lygyje patvirtinti pramonės didmenines kainas ir nustatyti apyvar-
tos mokesčio tarifus procentais nuo pramonės didmeninės kainos. Pasta-
rasis būdas yra paprastesnis, praktiškesnis ir patogesnis.

Taigi celiuliozės-popieriaus pramonėje slypi gausūs rezervai, įgali-
nantieji mažinti popieriaus ir kartono gaminių vieneto savikainą ir kelti
rentabilumą. Specializavus celiuliozės-popieriaus pramonės įmones ir su-
kūrus stambiają popieriaus gaminių gamybą, įdiegus pažangias, techniškai
pagrįstas sąnaudų normas, sustiprinus visų ekonominių svertų vaidmenį
ir finansinę kontrolę rubliu, galima per trumpą laiką pasiekti didelį eko-
nominį efektą. Celiuliozės-popieriaus pramonės uždavinys — sumaniai pa-
naudoti vidinius rezervus komunistinės visuomenės statybos labai mūsų
šalyje.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko vardo universitetas
Finansų ir kredito katedra

Redakcinei kolegijai įteikta
1964 m. lapkričio mėn.

РЕЗЕРВЫ ПОВЫШЕНИЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ ИЗДЕЛИЙ ИЗ БУМАГИ И КАРТОНА В ЦЕЛЛЮЛОЗНО-БУМАЖНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЛИТОВСКОЙ ССР

Б. КИЛЮС

Р е з ю м е

На основании конкретного материала и многочисленных экономи-
ческих показателей в статье рассматривается уровень себестоимости
изделий из бумаги и картона, возможности удешевления их производ-
ства и повышения рентабельности на предприятиях целлюлозно-бумаж-
ной промышленности. В работе широко используется метод сопоставле-
ния экономических показателей родственных предприятий, выпуска-
ющих однородную продукцию.

Для сопоставления использованы соответствующие данные Риж-
ского комбината бумажных изделий, Слокского ЦБК, Яунцемской и
Лигатненской бумажных фабрик Латвийской ССР, Таллинского ЦБК,
Калининградских ЦБК №№ 1 и 2, Советского и Нямунского целлю-
лозно-бумажных комбинатов.

Путем изучения экономических показателей и конкретного мате-
риала за ряд лет, анализа уровня и структуры себестоимости изделий
вскрываются факторы и причины, обуславливающие повышенную себе-
стоимость этих изделий на предприятиях республики. Большое внимание
уделяется прямым затратам, особенно затратам сырья и материалов,
удельный вес которых в себестоимости достигает 94,6%.

Высокий уровень себестоимости, а также значительные колебания
уровня себестоимости однородных изделий на родственных предприя-
тиях вызываются тремя основными фактами. К ним относятся: 1) раз-
личные нормы расходования сырья и материалов на единицу изделия.
2) разные методы оценки полуфабрикатов (бумаги и картона) соб-
ственной выработки, направляемых на производство изделий и 3) раз-
личный уровень себестоимости полуфабрикатов собственной выработки.

Исходя из результатов анализа, в работе рассматривается ряд
вопросов практического значения, направленных на улучшение эконо-
мических показателей и повышение рентабельности производства из-
делий. В частности указывается на необходимость совершенствования

нормирования и использования сырья и материалов, изменения действующих и внедрения новых, более совершенных, методов оценки полуфабрикатов собственной выработки и отходов производства бумаги и картона, направляемых на переработку и др. Рассматривается вопрос о необходимости специализации промышленности, создания крупных специализированных предприятий по производству изделий из бумаги и картона.

В статье изучаются вопросы относительно уровня косвенных расходов, их динамика и тенденция изменений за ряд лет, возможности сокращения, необходимость улучшения использования некоторых экономических рычагов и методов контроля, связанных с образованием и распределением этих расходов по видам продукции, обеспечением снижения их уровня в себестоимости. Самые высокие косвенные расходы из числа родственных предприятий в Прибалтике имеют место на Григишском ОБК, где повышенный их уровень частично вызвал содержание за счет себестоимости продукции научно-исследовательской лаборатории, обслуживающей родственные предприятия республики. В связи с этим рассматривается вопрос о нецелесообразности в экономическом отношении содержания этой лаборатории за счет себестоимости продукции Григишского ОБК. Современные условия позволяют создать самостоятельный научно-исследовательский центр при Управлении целлюлозно-бумажной промышленности.

Кроме того, изучается уровень рентабельности изделий из бумаги и картона, рентабельность которых в ряде случаев достигла чрезмерно высоких размеров и отрицательно влияет на использование значительных резервов для улучшения экономических показателей. Предусматривается необходимость ускорения и совершенствования методов разработки, утверждения и внедрения новых ставок налога с оборота на изделия широкого потребления, так как налог с оборота является важным экономическим рычагом регулирования уровня рентабельности выпускаемых изделий. Чрезмерно высокая рентабельность отдельных изделий, особенно промышленного назначения должна быть устранена в первую очередь путем пересмотра цен.
